

Лойиҳа Европа
Иттифоқи томонидан
молиялаштирилган

Ўзбекистон Республикаси
маҳалла ва оиласи
кўллаб-куватлаш
вазирлиги

SOS BOLALAR
MAHALLALARI
O'ZBEKISTON

SOS Ўзбекистон Болалар мажаллалари томонидан амалга оширилган ва Европа Иттифоқи молиявий кўмагида олиб борилган “Ўзбекистонда ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган оиласлар ва болаларнинг манфаатларини таъминлаш” лойиҳасининг амалга оширилиши юзасидан таҳлилий Ҳисобот

2018-2020

Ўзбекистонда ижтимоий ҳимояга муҳтож
бўлган оиласлар ва болаларнинг
манфаатларини таъминлаш

**SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари томонидан
амалга оширилган ва Европа Иттифоқи молиявий
кўмагида олиб борилган “Ўзбекистонда
ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган оиласлар
ва болаларнинг манфаатларини таъминлаш”
лойиҳасининг амалга оширилиши юзасидан
таҳлилий Ҳисобот**

Ҳимояга муҳтож болалар ва оилаларни қўллаб-қувватлаш соҳасидаги ислоҳотлар Ижтимоий иш технологияларининг жорий қилиниши ҳисобига самарали кечиши мумкин. Зеро, инсон манфаатларини ҳимоялашнинг самарали усулларидан хабардор бўлган салоҳиятли Ижтимоий иш ходимлари ёрдами қийин ҳаётий вазиятдаги оилалар муаммоларини оқилона ва эрта босқичларда бартараф этилиши имкониятини оширади. Ўзбекистон ривожланишининг замонавий босқичида халқаро ва миллий қонунчилик меъёрларига ҳамоҳанг равишда ижтимоий ҳимоя тизимининг турли соҳаларига кейс-менежмент стандартларининг жорий қилиниши болалар ва оилалар фаровонлиги йўлида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг муҳим ютуқларидан биридир.

Ушбу таҳлилий ҳисоботда SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари томонидан Евropa Иттифоқи молиявий кўмагида 2018-2020 йиллар мобайнида амалга оширилган “Ўзбекистонда ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган оилалар ва болаларнинг манфаатларини таъминлаш” лойиҳасининг амалга оширилиши билан боғлиқ фикр ва мулоҳазалар билдирилган.

Фикр ва мулоҳазалар Республика болалар ижтимоий мослашуви марказининг “Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар муаммоларини” ўрганиш бўлими бош мутахассиси, ижтимоий иш ходими, деинституционализация соҳасидаги тажрибали эксперт мутахассис Д.Ғ.Хусанова томонидан лойиҳа амалга оширилиши давомида ўтказилган тадбирларнинг гувоҳи ва иштирокчиси сифатидаги ҳолис муносабати ҳамда лойиҳага тегишли оралиқ хужжатларни таҳлилий ўрганиш асосида билдирилган.

Мундарижа:

1.	Мундарижа	3
2.	Қисқартма ва атамалар	4
3.	Кириш	5
4.	Лойиха натижаларининг самарадорлиги таҳлили	9
5.	Лойиха мақсадларига эришишга таъсир қилган омиллар	16
6.	Лойиҳада амалга оширилган тадбирлар ва қўлланилган усулларнинг келгусида ҳам долзарблиги	18
7.	Лойиха натижаларини жорий қилиш юзасидан Тавсиялар	21

Қисқартмалар:

SOS ЎБМ – SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари;

ИМК – Идоралараро мувофиқлаштирувчи Кенгаш;

МГ – Мувофиқлаштирувчи гурӯҳ

ҲҚҚ – Хотин-қизлар Қўмиталари

Асосий атамалар:

Деинституционализация – боланинг оилада яшашга бўлган ҳуқуқини таъминлашга қаратилган давлат, нодавлат нотижорат ташкилотлари, жамоатчилик томонидан амалга ошириладиган чора-тадбирлар мажмуу;

Идоралараро ҳамкорлик – ижтимоий ҳимояга муҳтож оилалар ва ижтимоий хатарли шароитда қолган болаларга хизматлар кўрсатилишини мувофиқлаштириш жараёни;

Ижтимоий хизматлар – қийин ҳаётий вазиятдаги оила ва болаларнинг ҳаёти фаровонлигига эришиши учун уларни қўллаб-қувватлашга қаратилган мажмуавий (ижтимоий-ҳуқукий, молиявий-моддий, педагогик-психологик ва ш.к.) кўмак.

Кейс-менежмент – бу индивид ва оилани ҳамкорликда баҳолаш, хизматларни режалаштириш, кўрсатилишига ёрдам бериш, уларни мувофиқлаштириш, эришилган натижаларни баҳолаш, мижоз учун хавфсиз ва сифатли хизматлар кўрсатилишини таъминлаш ҳамда иқтисодий самарали натижаларга эришиш учун мулоқот ва қулай ресурсларга йўналтириш орқали индивид ва оиланинг ҳар томонлама ўрганилган эҳтиёжларини қондиришга қаратилган хизматларни кўрсатиш жараёнидир. (Кейс-менежмент бўйича Америка Жамияти, КМАЖ, 2010)¹

Қийин ҳаётий вазият – шахс/оиланинг ўзи мустақил равишда бартараф эта олмайдиган ҳамда инсон ҳаёти фаолиятини объектив сабабларга кўра (ногиронлик, ёши катта бўлгани учун ўзига хизмат кўрсатишга қодир эмаслик, касаллик, етимлик, назоратсизлик, кам таъминланганлик, ишсизлик, муайян турар-жойининг мавжуд эмаслиги, оиладаги низолар ҳамда шафқатсиз муносабат, ёлғизлик ва ш.к.) бузувчи вазият.

¹ «Кейс-менежмент амалиёти хизматлари: Ижтимоий хизматларга муҳтож инсонлар ва оилалар билан ишлаш юзасидан қўлланма». Муаллифи Ким Людмила. Европа Иттифоқи, БМТ ЮНИСЕФ болалар жамғармасининг Ўзбекистондаги ваколатхонасининг Минтақалараро ташаббуси билан Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси, Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази ҳамда «Оила» Республика илмий-амалий тадқиқот маркази билан ҳамкорликда амалга оширилаётган «Жануби-шарқий, Жанубий ва Марказий Осиё минтақаларида миграция таъсирига учраган болаларни ҳимоя қилиш» лойиҳаси доирасида ишлаб чиқилган.

1. Кириш

1.1. Масаланинг моҳияти. Ижтимоий ҳимояга мутож оила ва болаларнинг ҳаётларида дуч келган муаммоларини ўз вақтида аниқлаш, зарур кўмакни кўрсатиш орқали оилавий вазиятларини яхшилаш, ҳаёти фаровонлигига эришишига ёрдам бериш – уларнинг янада хатар вазиятга тушишини олдини олиш йўлидаги муҳим профилактик чорадир. Ушбу чоралар уларнинг ҳаёти фаровонлигини таъминлашга хизмат қилувчи ички ресурсларини оширишга, уларни қўллаб-кувватлашга қаратилиши лозим. Оилаларнинг кучли томонларидан фойдаланиш, уларнинг билим ва кўникмаларини ошириш, ҳаётий мотивацияларини кучайтириш, уларга имкониятлар бериш – ижтимоий хизматларнинг асосий усули бўлиб хизмат қилиши лозим.

Оила форовонлиги, ота-оналар масъулияти – бола ҳавфсизлиги кафолотидир. Мазкур лойиҳа ҳам ҳимояга муҳтож оила ва болалар муаммолари билан ишловчи ташкилотлар фаолиятига Ижтимоий иш элементларини жорий қилиш орқали ҳимояга муҳтожликни бартараф этиш, оилаларнинг ҳаёти даражасини оширишга хизмат қиласди. Бу эса ўз навбатида БМТнинг “Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция” ва Ўзбекистон Республикаси миллий қонунчилиги, жумладан, “Бола ҳуқуқлари кафолатлари” тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонунида эътироф этилган бола ҳуқуқлари ва кафолатларининг таъминланиши имкониятини оширади. Зеро, ҳимояга муҳтож болалар ва оилалар билан ишловчи мутахассисларнинг Халқаро амалиётда эътироф этилган Ижтимоий иш элементларидан хабардор бўлиши, ўз фаолиятида кейс-менежмент амалиётидан фойдаланиши, боланинг энг яхши манфаатларини кўзлаган ҳолда бола ва оила яхлитлигини сақлаб қолишга ҳаракат қилиши, боланинг ўз оиласи ғамхўрлигига ўсиши ва ривожланиши учун оила ички ресурсларини ривожлантиришга ҳаракат қилиши – буларнинг барчаси Ижтимоий иш ходими профессионал ёндашуви таркиби.

Ижтимоий хизматларнинг микро даражасида, яъни маҳаллалар фаолияти даражасида оиланинг илк муаммоларини эрта босқичларда аниқлай билиш, уларни бартараф этишга қаратилган хизматлар режасини тузиш, оиланинг иқтисодий, ижтимоий барқарорлигига эришиш учун мажмуавий хизматларни кўрсатиш – мутахассислардан идоралараро ҳамкорликни талаб қиласди.

Ижтимоий ҳимоя тизими фаолиятига кейс-менежментни жорий қилиш, кадрлар салоҳиятини ошириш, идоралараро ёндашув механизмини жорий қилиш, оиланинг кучли томонларидан фойдаланиб, уларнинг ички ресурсларини ривожлантиришга ёрдам бериш – буларнинг барчаси SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари томонидан Европа Иттифоқи

молиявий кўмагида 2018-2020 йиллар мообайнида амалга оширилган “Ўзбекистонда ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ бўлган оиласар ва болаларнинг манфаатларини таъминлаш” лойиҳасининг асосий моҳиятини ташкил этади.

1.2. Лойиҳанинг умумий мақсади – маҳаллалар қошида ижтимоий ёрдам қўрсатиш моделини ишлаб чиқиши йўли билан фуқаролик жамияти, жамоатчилик ташкилотлари ва давлат органларининг ҳимояга муҳтоҷ болаларни ҳимоялаш соҳасидаги фаолияти ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш орқали болалар хукуқларининг ҳимояланиши ҳамда ижтимоий қўллаб-куватланишининг яхшиланишига эришишдан иборат.

1.3. Лойиҳа амалга оширилиши якунида қўйидаги натижаларга эришишини кўзда тутилган эди:

1. Болаларни ҳимоялаш соҳасида фаолият олиб борувчи жамоатчилик ва давлат ташкилотлари пилот худудлар кесимидағи амалиётда ўзларининг эгаллаган барча назарий билимларини тўлақонли равишда қўллай оладилар.
2. Тошкент шаҳар, Самарқанд ва Хоразм вилоятида (пилот худудларда) тузилган идоралараро ҳамда жамоатчилик гурӯҳлари ҳимояга муҳтоҷ гурӯҳ вакилларига зарур ёрдамни қўрсатиш ҳамда қўллаб-куватловчи чораларни амалга ошириш орқали таклиф қилинган ҳимоя моделини самарали қўлламоқдалар.
3. Миллий даражада кенг қўллаш учун ҳимояга муҳтоҷ болалар ва оиласарни қўллаб-куватлашнинг самарали моделини тарғиб қилиш.

Мазкур лойиҳа Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси ҳамда унинг пилот худудлардаги бўлинмалари, ЎзР Халқ таълими вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Мехнат ва ахоли бандлигини таъминлаш вазирлиги, Ички ишлар вазирлиги, ВМ қошидаги “Оила” ИАТМ ҳамда унинг худудий бўлинмалари, маҳаллий хокимликлар ва ўзини-ўзи бошқариш органлари (маҳаллалар), ҳимояга муҳтоҷ оиласар ва болалар билан ишловчи нодавлат нотижорат ташкилотлари билан ҳамкорликда амалга оширилган.

Лойиҳа давлат ва нодавлат ташкилотлари, жамоатчилик, маҳаллий ҳукумат идораларнинг бола хукуқларини ва унинг қонуний манфаатларини ҳимоялаш соҳасидаги ҳамкорлигини кучайтиришга йўналтирилган бўлиб, жамоатчилик даражасида ижтимоий кўмак моделининг жорий этилишини кўзда тутади.

1.4. Лойиҳа амалга оширилиши давомида кўплаб натижаларга эришилган. Жумладан:

- Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар Қўмитаси ва SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари уюшмаси ўртасида Меморандум тузилди. Ушбу Меморандум лойиха мақсад ва вазифалари ижроси, жумладан ҳимояга муҳтоҷ оиласар ва болаларни қўллаб-қувватлашнинг самарали моделини жорий қилиш учун муҳим асос бўлиб хизмат қилди.
- Янги тузилган Ўзбекистон Республикаси Маҳалла ва оиласи қўллаб-қувватлаш вазирлиги ҳамда SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари уюшмаси ўртасида ўзаро ҳамкорлик Меморандуми тузилди. Мазкур Меморандум ўзида ўзаро манфаатдор соҳаларни бирлаштириб, оиласарни мустаҳкамлаш, ҳимояга муҳтоҷ оиласарни қўллаб-қувватлаш, ижтимоий етимликни олдини олиш, жумладан етим ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни ҳимоялаш тизимида деинституционализацияни самарали амалга ошириш йўлида ижтимоий ишга тааллуқли услубий ишланмаларни алмашиш ҳамда самарали амалиёт тажрибаси билан улашиш каби вазифаларни белгилаган.
- Бола тўғрисидаги Конвенция ижросини таъминлаш бўйича Идоралараро мувофиқлаштирувчи Кенгаш (ИМК) жамоаси шакллантирилди. Унинг фаолияти негизида пилот ҳудудлардаги вилоят кесимида мувофиқлаштирувчи гурухлар (МГ) шакллантирилди. Мувофиқлаштирувчи гурух фаолиятининг мақсади – юзага келаётган муаммоларни муҳокама қилиш ҳамда тизимни ўзгартириш ва лойиха бинефициарлари учун узоқ муддатли ижобий натижаларни таъминлашга хизмат қилувчи чораларни излашдан иборат.
- Юқори давлат органлари ходимлари учун давра сухбатлари ва ишчи гурухлари йигилишлари ўтказилди.
- Вилоят, шаҳар кесимидағи идоралараро жамоа таркибиға кирган мутахассислар учун “тренерлар учун тренинг”лар ташкил этилиб, кейс-менежмент элементларини ўз фаолиятига қўллаш, самарали ижтимоий қўллаб-қувватлаш моделини амалиётга кенг жорий қилишга қўмаклашувчи тренерлар жамоаси шакллантирилди.
- Шакллантирилган тренерлар жамоаси ёрдамида пилот ҳудудларда 5 та каскад тренинглар ташкил этилиб, ижтимоий иш ёндашувларига ўргатилган мутахассислар сафи кенгайтирилди. Натижада лойиха амалга оширилган йиллар мобайнида жами 79 нафар мутахассис ҳимояга муҳтоҷ оила ва болаларни ҳимоялаш ишида кейс-менежментни қўллашга ўргатилди.
- Пилот ҳудудларда 10 та маҳалла белгилаб олинди ва улар таркибида 10 та ихтисосликлараро ва идоралараро жамоа/гурух шакллантирилган. Мазкур жамоа таркибиға

маҳалла вакили, ҲҚҚ ходими, маҳалла нозири, ички ишлар бўлимидаги вояга етмаганлар ишлари бўйича нозирлар, оиласий поликлиника тиббиёт ходимлари, мактаб психологи ёки ўқитувчилари жалб қилинган.

- Ижтимоий хизматларни кўрсатувчи мутахассислар учун “Маҳаллада ижтимоий иш кейс-менежменти: идоралараро ҳамкорлик” ва “Бола парвариши, тарбияси ва оиласинг моддий барқарорлигини таъминлашда ота-оналик малакаларидан муҳим омил сифатида фойдаланиш” услубий қўлланмалари тайёрланди, мутахассисларга кенг тарқатилди. Тренинглар мазмуни ушбу қўлланмалар мазмунидан келиб чиқиб белгиланди.
- Мутахассислар идоралараро ҳамкорлик ва кейс-менежмент асосларини, ижтимоий иш ёндашувларини ўзлаштиридилар ва боланинг манфаатларини ҳимоялаш учун оиласи қўллаб-қувватлаш амалиётига қўллашга эришдилар.
- Таклиф қилинган методология асосида ҳимояга муҳтоҷларга кўрсатилаётган хизматлар юзасидан ҳисботларни юритиш тизими белгилаб берилди, унинг асосида мониторинг ва ягона баҳолаш тизими жорий этилди.
- Оиласарнинг ҳимояга муҳтоҷлиги мезонлари ишлаб чиқилди.
- Мутахассислар томонидан ҳимояга муҳтоҷ оила ва болаларни самарали қўллаб-қувватлаш моделининг жорий қилиниши натижасида 348 нафар қийин ҳаётий вазиятдаги оиласарнинг ҳамда 541 нафар болаларнинг у ёки бу муаммолари бартараф этилишига эришилди.
- SOS Болалар маҳаллаларининг Тошкент, Самарқанд, Хоразм вилоятидаги локацияларида “Оиласарни қўллаб-қувватлаш хизматлари”нинг тажрибали ижтимоий иш ходими ва психологлари супервайзирлигига маҳаллалар кесимида фаолият олиб борувчи ихтисосликлараро жамоа фаолияти ўрганилиб, тегишли маслаҳатлар берилиб кузатув ишлари амалга оширилди.

2. Лойиҳа натижаларининг самарадорлиги таҳлили

2.1. Лойиҳада белгиланган мақсад ва кутмалган натижаларнинг бугунги кундаги аҳамияти. Сўнгти маълумотларга кўра бугунги кунда Ўзбекистонда 10 миллиондан ортиқ бола яшайди. Улардан 68244 нафари қийин ҳаётий вазиятдаги етим ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалардир. Бу болалардан 3382 бола эса давлат тарбия муассасаларида (Болалар уйлари, Мехрибонлик уйлари, Болалар шаҳарчалари, SOS Болалар маҳаллалари, Оилавий болалар уйида) тарбияланадиган болалардир². Мазкур болаларнинг 80 % идан кўпроғи ота ёки она ё ҳар икки ота-онаси, кўплаб ўз яқин қариндошларига эга. Ота-онасининг ғайриижтимоий хулқ-атвори, жинояти учун жазолангани, руҳий ёки жисмоний имкониятларининг чекланганлиги – болалар ота-она қарамоғиан маҳрум бўлишининг сабабларидандир. Лекин шу рақамдан энг катта қисми кам таъминланган ёки меҳнат миграциясидаги оиласалар улушига тўғри келади (тахминан 55 %)³.

Ота-оналар ўз ғайриижтимоий хулқ-атвори ёки ноаҳлоқий ҳаёт тарзини ўзгартира олмаган тақдирда болаларнинг сўнгти чора сифатида бу оиласалардан ажратилиб олиниши унинг энг яхши манфаатларини таъминлаш мақсадида амалга оширилади. Бироқ кам таъминланганлик, ота-оналарнинг ишсизлиги, меҳнат миграцияси, ота-оналике масъулиятининг пасайиши каби муаммолар бугунги кунда болаларнинг мухим хукуқларидан бири – оиласада яшашга бўлган хукукининг бузилишига сабаб бўлмоқда. Бир қараганда, боланинг манфаатини таъминлаши мумкин бўлган вазиятда – давлат органлари, жамоатчилик боланинг ушбу хукуқи бузилишига ўзлари англамаган ҳолда сабабчи бўлиб қоладилар. Бир томондан, оиласадаги қийин ҳаётий вазият, ота-она ёки яқин қариндошларининг фарзанд тарбияси ва ғамхўрлиги масаласида масъулиятсизлиги, иккинчи томондан эса – ваколатли давлат органлари ёки жамоатчиликнинг ижтимоий масалаларга оид касбий салоҳиятининг етарли эмаслиги бунга сабаб бўлмоқда.

Шундай экан, бугунги кунда болаларнинг оиласада яшашга бўлган хукукини таъминлаш, уларни оиласадан ажратмай, аксинча оила ғамхўрлигига сақлаб қолиш учун оиласи қўллаб-куватловчи чораларни кучайтириш жоиз. Оиласининг қийин ҳаётий вазиятга тушишига сабаб бўлган ички ва ташқи омилларни изчил таҳлил қилиш, уларни бартараф этиш юзасидан мажмуавий ижтимоий хизматларни йўлга қўйиш орқали оила фаровонлиги барқарорлигини ошириш, ота-оналарнинг ички ресурсларини кучайтиришга эришиш

² Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг 2020 йил 1 январь ҳолати бўйича берган маълумоти асосида

³ Республика болалар ижтимоий мослашуви марказининг 2017-2019 йилдаги мониторинги натижаларидан

лозим. Ушбу чоралар Ижтимоий иш ёндашувларининг ижтимоий ҳимоя амалиётига кенг жорий қилиниши ҳисобига самарали кечиши мумкин.

Ижтимоий ҳимоя тизими фаолиятига ягона ёндашувнинг (кейс-менежмент, баҳолашнинг ягона тизими (1)) жорий қилиниши, мутахассисларнинг бола ва аёл ҳуқуқлари ҳамда манфаатлари соҳасига оид касбий салоҳиятининг оширилиши (2), оилани қийин ҳаётй вазиятдан чиқаришга қаратилган қўллаб-кувватловчи чораларнинг кўрсатилиши (3), бу амалиётга идораларо ҳамкорлик (4) нуқтаи назаридан ёндашилиши – энг самарали кўмак механизми ҳисобланади. Ушбу тўртта устун талаблар халқаро тажриба ва Ижтимоий иш амалиёти тамойилларига асосланган “Gate-keeping” тизимининг муҳим элементларидандир.

Европа Иттифоқи молиявий кўмагида SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари томонидан 2018-2020 йиллар мобайнида амалга “Ўзбекистонда ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ бўлган оилалар ва болаларнинг манфаатларини таъминлаш” лойиҳаси ҳам айнан мана шу муҳим элементларга риоя қилинган ҳолда шакллантирилган ва ижроси таъминланган.

2.2. Лойиҳа самарадорлигини мана шу тўрт устун талаблар доирасида таҳлил қиласиз.

1. Қийин ҳаётй вазиятдаги оила ва болаларни ижтимоий ҳимоялаш масалалари ягона ёндошув – *кейс-менежмент талаблари доирасида амалга оширилиши мақсадга мувофиқ*.

Лойиҳа амалга оширилиши йиллари давомида 348 та қийин ҳаётй вазиятдаги оилаларга кўрсатилган ёрдам профессионал ёндашувга асосланган. Бунда оила ва бола вазиятини мажмуавий баҳолаш, оилани ривожлантиришга қаратилган хизматлар режасининг изчиллик билан тузилиши, шу режага мувофиқ амалга оширилган хизматлар, оилада содир бўлаётган ўзгаришлар мониторинги, заруриятда хизматларни қайта кўриб чиқиш, оилани кўмакли кузатиб бориш каби босқичларга риоя қилинган. Хизматлар кўрсатишда – оиланинг кучли томонларига таяниш, ички ресурсларини шакллантириш, шахсий ташаббускорлиги ва мотивациясини оширишнинг аҳамияти катта.

Лойиҳа вазифалари ижросига жалб қилинган мутахассислар билан олиб борилган сұхбат натижаларининг кўрсатишича, “кейс-менежмент” босқичларига риоя қилиниши – оиласа кўрсатилган хизматлар самарадорлигининг асосий омилидир. Анъанавий ёндашувдан кўра ушбу ёндашув ўзининг бир неча афзал томонларига эга. Улар қуйидагилардан иборат:

- Оила вазияти оила аъзоларининг хулқ-атвори, моддий-молиявий таъминланганлиги, уй-хўжалик рўзғоридаги майший имкониятлари нуқтаи назаридан эмас, балки оилада маънавий, психологик-эмоционал муҳитнинг ўрнатилганлиги, ота-

оналарнинг бола эҳтиёжларига (“Учбурчак баҳолаш шакли”га биноан) бефарқ эмаслиги, бола парвариши ва унга нисбатан ғамхўрликнинг тўғри таъминланганлиги комплекс (ҳар томонлама) баҳоланади. Бундай ёндашув оилада бола эҳтиёжларининг қондирилиши ҳолати ва сифати, бунинг учун ота-оналарнинг ўз мажбуриятларини қай даражада бажараётганлиги параметрларини, оила вазиятига таъсир қилувчи ташқи муҳит омилларини ўз ичига олади. Бола ва оила вазияти юзасидан ушбу ёндашув асосида хулоса чиқариш – кейс-менежментнинг асосий босқичидир. Қачонки баҳолаш тўғри амалга оширилса, баҳолаш якунлари юзасидан тўғри фикр-мулоҳазаларни шакллантиришга, оиладаги муаммони аниқлаштиришга, шу муаммоларни бартараф этиш учун зарур хизматларни режалаштиришга эришиш мумкин бўлади.

1-расм. Учбурчак баҳолаш шакли.

2. Юқорида таъкидланганидек – *мутахассисларнинг* бола ва аёл ҳуқуқлари ҳамда манфаатларини таъминлаш соҳасидаги *билим ва қўнікмаларининг ривожлантирилиши* – ислоҳотларнинг муҳим таркиби. Шундай экан, лойиҳа самарадорлигининг яна бир муҳим томони – бу Тошкент шаҳар, Хоразм ва Самарқанд вилоятида ижтимоий ҳимоя тизимида фаолият юритувчи 135 нафар (улардан Тренерлар учун тренингда – 56 нафар, каскад тренингларда эса 79 нафар) мутахассисларнинг Ижтимоий иш мазмuni доирасида касбий салоҳияти оширилишига эришилганидир. Бу мутахассислар боланинг ривожланишида оиласидаги, ҳиссий боғланишнинг, ота-она ғамхўрлигининг ўрни ва аҳамияти, давлат тарбия муассасаларида тарбияланишнинг салбий оқибатлари, ижтимоий

етимликни олдини олиш йўллари борасидаги билимлари билан иш жараёнига ўзгача ёндошиш йўлларидан хабардор бўлдилар. Эндиликда улар кам таъминланган оиласардан болани олиб етим ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар учун давлат муассасаларига йўналтириш амалиётини қўлламайдиган бўлдилар. Аксинча, бундай муассасалардаги болаларни тутинган оиласарга бериш, болаларнинг тутинган оиласарга мослашишига кўмаклашиш – мутахассисларнинг эътиборидаги муҳим масалага айланди.

Ижтимоий ишга оид билим ва кўникмалари билан қуроллантирилган мутахассислар – ўз иш жойларида келгусида ҳам иш фаолиятига янгича назар ва муносабат билан ёндошилари шубҳасиз. Кейс-менежмент асосларини ўзлаштирган ва тренерлик кўникмалари оширилган мутахассислар келгусида ўз ҳудудларида Ижтимоий иш ходими бўлибгина қолмай, балки супервайзер вазифасини ўташи мумкин бўлган профессионал салоҳиятга эга бўлган база сифатида ҳам хизмат қилиши мумкин.

Бироқ ҳар бир соҳада кадрлар қўнимсизлиги муаммоси мавжудлигини инобатга олиб, ушбу лойиҳада амалга оширилган тренинглар мазмуни ва мутахассислар учун ишлаб чиқилган услубий материалларни кенг тарқатиш жоиз. Бу лойиҳа натижаларининг барқарорлигини янада оширишга хизмат қиласди.

3. Оилани қийин ҳаётий вазиятдан чиқаришга қаратилган қўллаб-куvvatlovchi чоралар. Бунда оиласарга кўрсатиладиган хизматларнинг фақат молиявий ёки моддий кўмак берилишига эмас, балки оиланинг ички ресурслари/салоҳиятини ошириш, уларнинг бола парвариши ва ғамхўрликни муносабиравиша кўрсатиш юзасидан билим ва кўникмаларини ошириш, ота-оналиқ маъсулиятини кучайтириш, касбий йўналганлик, касб-хунар кўникмаларига ўргатилиши, қисқа ва узоқ муддатли даврга оиласа майший техникаларнинг берилиши эвазига уларда ўз молиявий имкониятларини тиклашга ёрдам бериш, оила бюджетини самарали бошқариш кўникмаларига ўргатиш – булар муҳим самарали ёрдам механизмлари таркиби. Зоро, қийин ҳаётий вазиятдаги оила ресурсларини кучайтириш мақсадида уларнинг “қўлига балиқ бермай, аксинча қармоқ бериш” га уриниш бугунги кун ижтимоий ҳимоя тизими фаолиятининг асосий тамойилларидан бўлиши жоиз. Чунки анъянавий тарзда оила учун ҳукумат томонидан белгиланган моддий ёрдамлар бериш билан чекланиш – кутилган натижаларга олиб келмаслиги аниқ,

Лойиҳа натижаларининг қимматли томони ҳам шундаки, жойлардаги мутахассислар лойиҳа давомида олиб борилган таълимий (тренинглар), услубий (услубий қўлланмалар билан таъминланиши), амалий (супервизия ва консультациялар) тадбирлар натижасида иш

фаолиятларига кейс-менежмент амалиётини, оила ва болаларни қўллаб-қувватлашнинг самарали механизмларини қўллашга эришдилар.

Ушбу амалиётнинг бардавомлигини таъминлаш ҳамда кенг жамоатчиликнинг самарали моделдан фойдаланиш имкониятини кенгайтириш мақсадда лойиха доирасида ишлаб чиқилган “Ижтимоий ишда кейс-менежмент: идораларо ҳамкорлик” ва “Бола парвариши, тарбияси ва оиланинг моддий барқарорлигини таъминлашда ота-оналик малакаларидан муҳим омил сифатида фойдаланиш” услубий қўлланмаларини самарали восита сифатида кенг мутахассислар эътиборига ҳавола қилиш мақсадга мувофиқ.

4. Идораларо ҳамкорлик ижтимоий ҳимоя тизимининг ҳар бир босқичида самарали ўрнатилишига эришилди.

Жумладан:

- **Микро даражада:** pilot ҳудудлардаги белгиланган 10 та маҳаллалар кесимида давлат ва нодавлат органлари, жамоатчилик вакиллари таркибидан тузилган мувофиқлаштирувчи гурухлар (МГ) ўз таркибида турли соҳа мутахассислари ва ваколатли органлар вакилларини бирлаштирган. Уларнинг бутун кейс-менежмент босқичлари давомида мувофиқлаштирилган тарзда иш юритиши – лойихада кўзланган мақсадга эришиш имкониятини оширган.
- **Мезо даражада:** ҳар бир вилоятда идораларо мувофиқлаштирувчи кенгаш секретариати белгиланган. Вилоят кесимидағи раҳбарлар таркибидан тузилган ушбу жамоа, микро даражада олиб бориладиган ишларнинг узвийлигини, сифати ва динамикасини белгилаб беради. Вилоятдаги секретариатнинг Республика миқёсида олиб борилган давра сұхбатлари, ишчи гуруҳ йиғилишларида олган установкалари, янгича ёндашув талқини ҳамда SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари, ЎзР Хотин-қизлар қўмитаси ўртасида тузилган ўзаро ҳамкорлик Меморандуми лойихада кўзланган вазифаларнинг самарали ҳал бўлишида ўрни катта.
- **Макро даражада:** Республика кесимидағи оила ва болаларни ҳимоялаш фаолияти билан шуғулланувчи ташкилот ва идоралар фаолияти – Бола тўғрисидаги Конвенция ижросини таъминлаш бўйича Идораларо мувофиқлаштирувчи Кенгаш (ИМК) томонидан уйғулантирилиши тизимнинг вертикал кесимида ўзаро тушуниш, оила ва бола муаммоларининг самарали ечимига эришилишида катта аҳамиятга эга.

Умид қиласизки, 2020 йилда янги ташкил этилган Маҳалла ва Оилани қўллаб-куватлаш вазирлиги билан тузилган ҳамкорлик Меморандуми ҳам ушбу тажрибани ижтимоий ҳимоя тизимининг бутун вертикал бўйлаб кенг давом эттирилишига хизмат қиласи.

2.3. SWOT-таҳлил якунлари тасвири:

Лойиҳанинг кучли томонлари:

- Лойиҳа мақсади ва кўзда тутилган натижалар Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенция, ҳукумат қарорлари, жумладан “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар Стратегияси”, ЎзР Президентининг 2018 йилдаги “Ўзбекистон Республикасида Оила Институтини Мустаҳкамлаш Концепциясини Тасдиқлаш Тўғрисида” ги 3808-Қарори, 2019 йилдаги “Етим болалар ва ота-онасининг қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 4185-сонли Қарори, ЎзР ВМнинг 2019 йил 30 сентябрдаги “Етим болалар ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни жойлаштиришнинг муқобил шаклларини танлаш, оила институтини мустаҳкамлаш ҳамда ижтимоий етимликнинг олдини олиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 824-қарори ва бошқа қонунчилик меъёрлари талабларини ўзида тўлиқ акс эттирган. Оила ва болаларни қийин ҳаётий вазиятдан чиқариш, ушбу мақсадда ижтимоий ҳимоялашнинг самарали механизмларини қўллаш ва ш.к. – лойиҳа мақсад ва вазифалари билан чамбарчас алоқадор. Демак, қонун ижросининг таъминланганлиги – лойиҳа самарадорлигининг муҳим бир хусусиятидир.
- Ўзбекистон замонавий босқичда кадрларнинг ҳалқаро стандартларга мос тарзда салоҳияти оширилиши каби эҳтиёжни ҳис қилмоқда. Бу лойиҳа бир нечта мутахассисларнинг замонавий билим ва амалий кўникмаларга эга бўлишини таъминлади.
- Лойиҳага жалб қилинган тренерлар, услубий қўлланмалар ишлаб чиқиш бўйича эксперtlар Ижтимоий иш соҳасидаги кўп йиллик тажрибага эга бўлган мутахассислардан иборат. Уларнинг касбий маҳорати кўплаб бошқа мутахассислар учун билимлар манбаи бўлиб хизмат қилди. Бу – бенефицарлар томонидан тренинглар давомида билдирилган таклиф ва мулоҳазаларда ҳам акс этган.
- Жойлардаги маҳаллалардаги мутахассисларнинг фаолиятига супервайзерлик фаолиятининг йўлга қўйилганлиги. Супервайзерлар жамоаси – SOS Болалар маҳаллаларининг тажрибали Ижтимоий иш ходимлари ва психологларидан тузилган

бўлиб, уларнинг тажрибаси жойларда фаолият олиб борувчи мутахассислар учун яхши намуна бўла одди.

- Лойиҳада белгиланган вазифалар ўз вақтида самарали амалга оширилиши оқилона йўлга қўйилган. Натижада юқори сифат ва миқдорий кўрсаткичларга эришилди.
- Республика кесимида Бола тўғрисидаги Конвенция ижросини таъминлаш бўйича Идоралараро мувофиқлаштирувчи Кенгаш (ИМК) фаолиятининг йўлга қўйилганлиги – лойиҳанинг келгусидаги барқарорлигига хизмат қиласди.

Кучсиз томонлари:

- Тренингларга чекланган миқдордаги мутахассисларнинг жалб қилинганлиги;
- “кейс-менежмент” стандартларини жорий қилиш юзасидан Идоралараро келишувга келишга улгурилмаганлиги.

Бироқ ушбу кучсиз томонлар лойиҳанинг қимматини асло камайтиrmайди, аксинча келгусидаги режаларга асос бўлиши лозим.

Хатар омиллари:

- Жойлардаги маҳаллаларда идоралараро ва ихтисосликлараро МГнинг лойиҳа тугаганидан сўнг кейс-менежмент талабларига риоя қилмаслиги – келгусида лойиҳанинг барқарорлигига хавф бўлиши мумкин бўлган омиллардандир.
- Ўқитилган кадрларнинг ўз иш жойларидағи қўнимсизлиги ва янги, кейс-менежмент билими ва қўникумларидан бехабар ходимларнинг келиши.

Лойиҳанинг имкониятлари:

- Эҳтимолий хатар омилларини бартараф этиш учун вилоятлардаги тренерлар жамоаси салоҳиятидан фойдаланиш. Улар бошқа жамоаларни ҳам кейс-менежмент билим ва қўникумларига ўқитишда ёрдам бера оладиган *кучли тренерларга, супервайзерларга* айланган.
- Идоралараро ҳамкорлик барқарорлигини сақлаб қолиш. Бунинг учун жойлардаги мутахассислар таркибидан супервайзерларни белгилаш. Бу амалиёт лойиҳа натижалари барқарорлиги ошишига хизмат қиласди.
- Лойиҳа доирасида кейс-менежмент инструментларининг қисқартирилган намунаси ишлаб чиқилган ва жойларда самарали апробациядан ўтказилган. Кейс-менежмент стандартларига мос тарзда қисқартирилган иш ҳужжатлари (шакллари) намуналари Маҳалла ва оилани қўллаб-куватлаш вазирлигининг жойлардаги бўлинмалари

хамда Ўзини-ўзи бошқриш органлари фаолиятида фойдали қўлланма сифатида хизмат қилиши мумкин.

3. Лойиха мақсадларига эришишга таъсир қилган омиллар

Лойиха мақсадларига эришишга қуидагилар *ижсобий таъсир кўрсатган*:

- Лойихани амалга ошириш стратегиясида қатъий методологияга риоя қилингандиги. Жумладан, болалар, оиласлар ва аёллар масалаларидаги ҳалқаро ва миллий қонунчилик нормалари асосий манба сифатида белгилаб олингани. Бу ҳамкорлик Меморандумининг тузилишида, услугубий қўлланмалар ва тренинг материаллари тўпланишида ҳам ўрнатилган қонунчилик нормалари ижроси кўзда тутилган.
- Услубий ва ташкилий тадбирлар бола эҳтиёжсларининг назарий асосларига таянилган ҳолда белгиланган. Жумладан, боланинг ривожланишида ҳиссий боғланганикнинг ўринини алоҳида ажратиб, услугубий қўлланма ва тренинг материалларида қатор олимлар Жон Боулби, Эйнсворт, Харлау ва шу каби бошқа жаҳон олимларнинг илмий изланишлари, замонавий босқичда фаолият юритаётган олимлар, илмий жамоаларнинг ютуқларидан кенг фойдаланилган. Бу эса лойиханинг асосий бенефицарларида касбий фаолиятининг назарий асосларини тўғри англашларига хизмат қилди. Болаларга нисбатан шафқатсиз ва бефарқ муносабатга йўл қўймаслик, ҳимояга муҳтоҷ инсонларга нисбатан дискриминацияга йўл қўймаслик (антидискриминацион амалиёт), мижозлар билан конструктив мулоқот кўникмалари каби масалалар – мутахассисларнинг касбий фазилатларининг кучайиши, ўз ишларида Ижтимоий иш аҳлоқий тамойилларига риоя килиб ишларига хизмат қилади.
- Лойиханинг асосий ғояси – идоралараро ҳамкорликка асосланилганлиги. Бу ҳам лойиханинг кучли томони бўлиб, турли ташкилот ва идоралар орасида ижтимоий шерикчиликнинг йўлга қўйилиши орқали қийин ҳаётий вазиятдаги оила ва болалар учун ижтимоий хизматлар самарадорлигига эришишга хизмат қилади. Тренингларни ташкил қилишда ҳам идоралараро ҳамкорлик тамойилига риоя қилинган. Жумладан, ҳар бир тренингда маҳаллий ҳудуддаги МГ аъзолари таркиби жамланган бўлиб, улар ўқув машғулотларда ижтимоий шерикчиликнинг заруриятини янада яхшироқ англашларига эришдилар.

- Доимий мониторинг, супервизия тизими ҳам лойиха ижрочилари жамоаси, шунингдек лойиха бенефицарлари фаолиятига кенг ва самарали йўлга кўйилганлиги.
- Лойиха бенефицарлари учун ташкил этилган давра сұхбатлари, тренерлар учун тренингларда *тажсрибали ва салоҳиятли тренерларнинг жалб қилинганлиги*. Ушбу амалиёт кенг омма учун лойиха ғояларининг тўғри етказилиш ва талқин қилинишига хизмат қилди.
- Лойиха ижрочилари жамоасининг салоҳияти. Салоҳиятли жамоа лойиха режасида белгиланган тадбирларнинг ўз вақтида ва самарали ташкил этилишига хизмат қилди.
- Лойиха ижросининг бутун вертикал бўйлаб, яъни микро тизимдан тортиб то макро тизимга қадар ўзаро узвийликнинг ўрнатилганлиги. Ҳар бир звенонинг ўз вазифалари ва ишига масъулият билан ёндошиши – кўп сондаги болалар ва оиласлар муаммолари самарали бартараф этилишига хизмат қилди.
- Мазкур лойиха ижросида илгари амалга оширилган лойиҳалардан ўзлаштирилган хуносалардан унумли фойдаланилганлиги. Бу мазкур лойиҳада бошқа хатоликларга йўл кўйилмаганлигини таъминлади.
- Жойлардаги МГ ларга, шунингдек Ижтимоий иш вазифаларни бажариши лозим бўлган мутахассислар сифатида касбий фазилатларга эга: шахсий намуна бўла оладиган, эмпатия қобилиятига эга, ижтимоий ҳимоя тизимида кўп йиллик иш тажрибасига эга бўлган мутахассисларнинг жалб қилинганлиги. Салоҳиятли ва қобилиятли кадр – лойиха самарадорлигига эришиш учун муҳим ресурслар.
- Лойиҳада эришилаётган натижалар, юзага келаётган муаммолар ва уларни ҳал қилиш йўлларининг мунтазам равиида ҳамкор ташкилотлар билан ўртоқлашилиши, муҳокама қилиншии. Жумладан, тренинглар учун тузилган ўқув материаллар мунтазам равишида салоҳиятли эксперtlар билан муҳокама қилиб борилди. Материаллар такомиллаштирилишида уларнинг қимматли тавсия ва изоҳлари инобатга олинган.

Лойиха самарадорлигига таъсир кўрсатган **салбий омиллар**:

- Жойлардаги МГ жамоаларининг қийин ҳаётий вазиятдаги оила ва болалар муаммоларини бартараф этиш учун олиб бораётган қўллаб-куватловчи фаолияти ҳар доим ҳам бошқа ташкилотлар томонидан ижсобий қабул қилинмади. Ишга нисбатан мақсадли ёндошилмаслигига унади. Оила муаммоларини бартараф этиш ўрнига болани давлат тарбия муассасаларига жойлаштириш тавсиялари ҳам учраб турди. Ушбу вазият барча ҳамкор ташкилот мутахассисларини кенгроқ қамровда

Ижтимоий ишнинг самарали механизмларини кўллашга ўқитиш заруриятини кўрсатмоқда.

- Қийин ҳаётий вазиятдаги баъзи оила ота-оналарининг масъулияти даражаси пастлиги. Оила қариндошларининг оилага нисбатан ёпиқлиги. Ота-оналардаги ғайриижтимоий хулқ-атвор ва салбий ҳаёт тарзини ўзгартиришга нисбатан интилишининг пастлиги. Бундай ҳолат – болалар манфаатларини ҳимоялаш мақсадидаги кескин чораларнинг кўрилишига сабаб бўлади.

4. Лойихада амалга оширилган тадбирлар ва қўлланилган усусларнинг келгусида ҳам долзарблиги

4.1. Жамиятда қийин ҳаётий вазиятдаги ҳамда давлат, жамоатчилик қўмагига муҳтој оила ва болалар бўлар экан у доимо ижтимоий муаммоларни бартараф этишга қаратилган лойиха ва дастурлар эътибори марказида бўлади. Бу эса ўз самарали натижаларига эга бўладиган усусларни кенг оммага тақдим қилиш, амалиётга кенгроқ тадбиқ этилишини талаб қиласди.

Юқорида тилга олинган хукумат қарорлари ва қонунчилик ҳужжатлари, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Президентининг 29.05.2020 йилдаги “Бола хуқуқларини ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4736-сонли қарорига биноан Бола хуқуқлари бўйича вакил (омбудсман) лавозими ҳамда ушбу лавозим зимасидаги вазифаларнинг белгиланиши лойихада қўлланилган самарали ҳимоя механизмини жорий қилиш учун синов майдонига айланиши имкониятини оширади. Хусусан, бошқа вазифалар қаторида Бола хуқуқлари бўйича вакилнинг мажбуриятларига қўйидаги вазифа ҳам киради:

- “маслаҳат, тавсия ва хулосалар бериш орқали давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг бола хуқуқлари, эркинликлари ва манфаатларини таъминлаш ва ҳимоя қилиш соҳасидаги фаолиятини такомиллаштиришга кўмаклашиш”.

Бола хуқуқлари бўйича вакил хузурида Бола хуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича жамоатчилик кенгашининг жорий қилиниши ушбу лойиха натижалари ва самарадор усусларини таклиф қилиши учун қўулай платформа бўлиб хизмат қиласди. Жамоатчилик Кенгаши қўйидаги масалаларни ҳал этишга кўмаклашади:

- ...Бола хуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш соҳасидаги давлат сиёсатининг устувор йўналишларини амалга ошириш бўйича самарали механизмларни ишлаб чиқиш ва жорий этишга кўмаклашиш...;
- ...Бола хуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимидағи давлат ва нодавлат ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштириш ва мониторингини олиб бориш бўйича таклифлар бериш.

Мазкур Жамоатчилик кенгаси таркибига обрў-эътиборли фуқаролар, олимлар, эксперталар, нодавлат нотижорат ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари, ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари вакиллари киритилади.

Ҳалқаро тарибадан келиб чиқиб “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Инсон хуқуқлари бўйича вакили (омбудсман) тўғрисидаги Қонун”га 3 ой давомида ўзгартиришларнинг киритилиши каби масаланинг белгиланиши ушбу лойиҳанинг аҳамиятли натижаларини таъминлаган ҳимоя механизмларини тавсия қилиш учун яхши имкониятдир.

Ушбу Қарорда 2020 йилнинг 1 ноябрига қадар Бола хуқуқлари бўйича вакилга “бола хуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш соҳасидаги ҳолатни танқидий ўрганиш асосида мавжуд муаммоларни ҳал этиш ва соҳани такомиллаштириш бўйича таклифларни киритиш” мажбурияти белгиланган. Шу муносабат билан, қуйидаги маълумотлар акс этган тавсияларнинг тайёрланиб Вакилга тақдим қилиниши мухим аҳамиятга эга:

- Лойиҳани амалга ошириш давомида эришилган ютуқлар;
- Ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ оила ва болаларни қўллаб-куватлаш амалиётида апробациядан ўтказилган самарали механизмлар мазмуни, иш технологиялари;
- Идоралараро ҳамкорликни шакллантириш ва ш.к.

4.2. Лойиҳада таклиф қилинган кейс-менежментнинг қисқартирилган инструментини (баҳолаш шакллари) янги таркиб топган Оила ва Махалла вазирлиги фаолиятига жорий қилинишини тавсия қилиш. Бунда нафақат ушбу лойиҳа, балки SOS Болалар маҳаллалари ҳамда бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятида кенг қўлланилаётган кейс-менежмент инструментлари стандартларини уйғунлаштириш масаласини кўриб чиқиш ҳам мумкин.

4.3. Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси ҳалқ таълими вазирлиги ва бошқа ҳамкор ташкилотлар, жумладан ҳокимиятлар ва SOS Болалар маҳаллалари зиммасида ЎзР ВМнинг

30.09.2019 йилдаги “Етим болалар ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни жойлаштиришнинг муқобил шаклларини танлаш, оила институтини мустаҳкамлаш ҳамда ижтимоий етимликнинг олдини олиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 824-қарори ижросини таъминлаш масаласи турибди. Жумладан, Қарорга 1-илова билан тасдиқланган “2019-2023 йилларда Мехрибонлик уйларини ноинституционаллаштириш Дастири”да ҳимояга муҳтоҷ оиласар билан ишлаш чораларини кучайтириш орқали болаларнинг хуқуқ ва қонуний манфаатларини таъминлаш чораларига оид қўплаб бандлар белгиланган. Дастирнинг 7- ва 10-бандларидаги тадбирларнинг ижросини таъминлаш учун қўйидаги чоралар белгиланган:

- “- Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари раҳбарларини ноинституционаллаштириш дастуридан кўзланган мақсад ҳамда бу соҳадаги хорижий давлатлар тажрибаси билан таништириш...
- Ҳар бир туман, шаҳар ва вилоят ҳокимликларида «Етим ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни ижтимоий ҳимоялаш тизимида ноинституционаллаштириш дастурини амалга ошириш бўйича чора-тадбирлар»ни ишлаб чиқиши орқали кам таъминланган оиласар болаларини Болалар уйлари, «Мехрибонлик» уйлари ва Болалар шаҳарчаларига жойлаштирилишининг олдини олиш ишларини кучайтириш.
- Ноинституционаллаштириш ўтказилиши зарурлиги жамоатчилик томонидан тан олинишига эришиш мақсадида болаларни ижтимоий ҳимоялаш тизимида фаолият юритувчи соҳа мутахассисларининг хабардорлик даражасини ошириш.
- ...Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятида қийин ҳаётый вазиятларга тушиб қолган аёлларга ижтимоий ёрдам кўрсатиш чора-тадбирларини кучайтириш”.

Ушбу нормалар ижтимоий ишнинг самарали амалиёти, хусусан кейс-менежмент стандартларининг қўлланилиши ҳисобигагина муваффақиятли амалга оширилиши мумкин. Бугунги кунда юртимизда Мехрибонлик уйлари, Болалар уйлари ва шу каби институционал муассасалар бўлар экан, у ерда ота-она ғамхрўрлигига муҳтоҷ болалар тарбияланар экан лойиҳа мақсадлари ҳамда унда қўлланилган усууллар долзарблигича қолади.

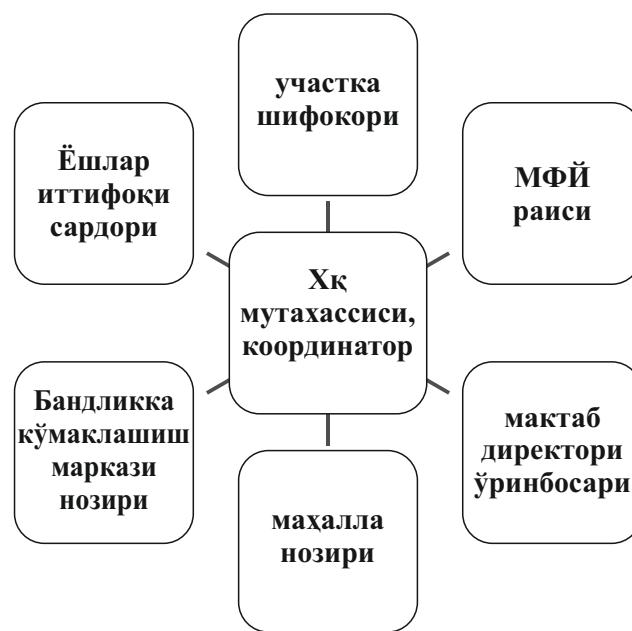
5. Лойиҳа натижаларини жорий қилиш юзасидан Тавсиялар⁴

Юқоридаги таҳлилий муносабатимиз якунида лойиҳа натижаларини келгусида жорий қилиш юзасидан қўйидаги тавсияларимизни берамиз.

1. Ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ оилалар учун ижтимоий хизматларнинг маҳалла қошида ташкил этилгани маъқулдир. Бу хизматлар маҳаллани қамраб олган ёки шу ҳудудда жойлашган бирламчи звено муассасалари ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик асосида ташкил этилади. Маҳалла қошида ижтимоий хизматларни кўрсатиш моделининг яратилиши мақсадга мувофиқ бўлган бўлар эди. Чунки маҳалла ҳудудий жамоа ҳисобланиб, унинг фуқаролари маҳаллий ўзини ўзи бошқариб, ҳамкорликда шу ҳудуддаги кўплаб муаммоловарни ҳал қиласидилар, турли ривожлантирувчи тадбирларни амалга оширадилар, шу билан ўз фуқароларини қўллаб-қувватлайдилар. Шу билан бирга маҳаллаларда ҚҲВ даги оилалар ҳам мавжуд бўлиб, айнан шу маҳаллагина бундай оилалар ҳақида тўлиқ маълумотларга эга бўлиши мумкин, шу сабабли маҳалла биринчилардан бўлиб оиласда юзага келган вазиятдан чиқиши йўлларини излаб топишга ёрдам бера олиши мумкин.

Идоралараро ҳамкорлик – ижтимоий хатарли вазиятдаги оилалар ҳамда уларнинг фарзандларига йўналтирилган хизматларнинг мувофиқлаштирилиши жараёнидир.

Ижтимоий ҳимояга муҳтоҷ оилаларга қаратилган ижтимоий хизмаларни кўрсатувчи бирламчи звено муассасалари фаолиятини мувофиқлаштириш вазифасини аёллар билан ишлаш ҳамда оиланинг маънавий-аҳлоқий қадриятларини мустаҳкамлаш иши билан шуғулланувчи ХҚ масалалари бўйича раис ўринбосари амалга оширади.

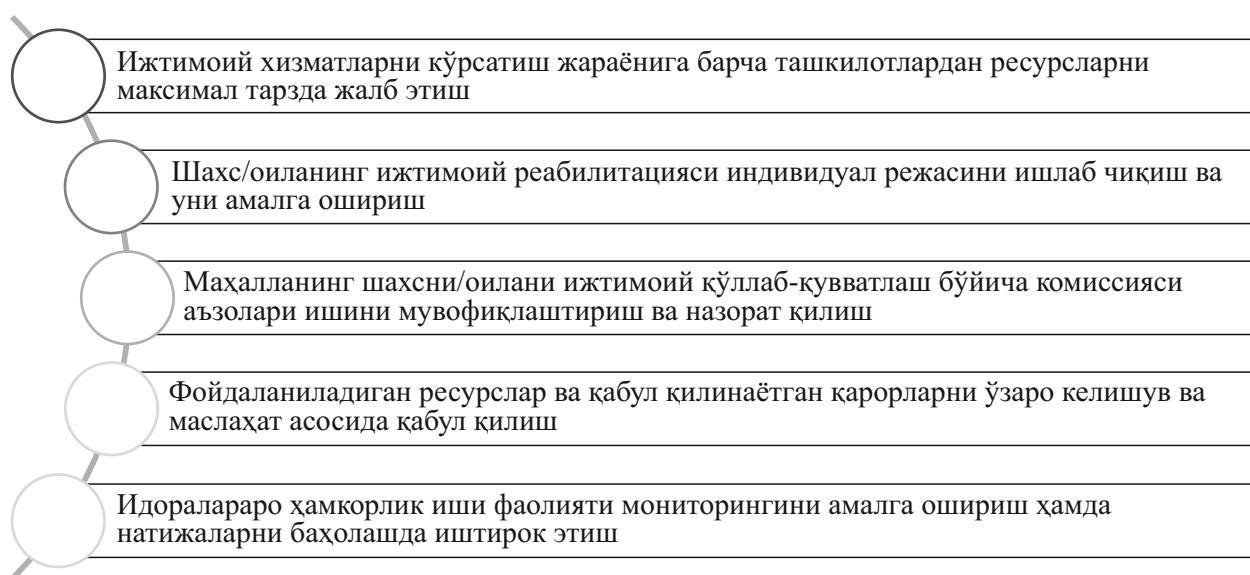

⁴ Баъзи матнлар лойиҳа доирасида тайёрланган “Ижтимоий иш кейс-менежменти: идоралараро ҳамкорлик” услугбий қўлланмасидан олинган.

2. Туман кесимидаги ҳар бир маҳаллада ижтимоий ҳимояга мухтој оиласарга хизмат кўрсатувчи давлат ва нодавлат органлари, муассасаларининг фаолиятини мувофиқлаштириш ҳамда кўрсатиладиган хизматларнинг сифати ва самарадорлигини ошириш мақсадида “Идоралараро ҳамкорликни ташкил этиш тўғрисида”ги туман ҳокими Қарорини ишлаб чиқиш ва тасдиқлатиш мақсадга мувофиқ. Ушбу хужжат Маҳалла ва оила вазирлиги билан келишилган тарзда тасдиқлатилиши унинг ижроси самарадорлигини оширади.

“Идоралараро ҳамкорликни ташкил этиш тўғрисида”ги хоким қарори ҳамда “Идоралараро ўзаро ҳамкорлик тўғрисида”ги Низом Идоралараро ишчи гурухнинг фаолияти учун асос сифатида хизмат қиласи. Бундай меъёрий ҳуқуқий хужжатнинг қабул қилиниши турли давлат ва нодавлат органларининг фаолиятини мувофиқлаштириш имкониятини кучайтиради.

Идоралараро ҳамкорлик жараённида маҳалла комиссияси аъзоларининг асосий функциялари:

Идоралараро ҳамкорликнинг ўрнатилиши қўйидагиларга эришиш имкониятини беради:

- аҳолининг муайян тоифаларига ёрдам кўрсатаётган барча субъектларнинг сайд-харакатларини оптималлаштириш;
- кадрлар муаммосини ҳал этиш, чунки ижтимоий хизматлар кўрсатиш соҳасида асосий ижтимоий соҳадаги маълумотга, жумладан, ижтимоий иш соҳасидаги билимларга эга

бўлган салоҳиятли кадрлар етишмайди. жамоатчилик, хусусий ташкилотлар ўртасидаги ҳамкорликнинг самарадорлигига, чунки улар одатда ўз режалари асосида ишлаб, расмий давлат тузилмалари билан ҳаракатларини мувофиқлаштирумайдилар. Бунинг натижасида улар фаолияти самарадорлиги сезиларли тарзда пасаяди.

3. Лойиҳа натижаларини олий ўқув юртларида Ижтимоий иш бўйича мутахассисларни тайёрлаш режаларига, кадрларнинг малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш курслари ўқув дастурлари мазмунига “Самарали ижтимоий ҳимоя механизмлари” мазмунидаги ўқув курсининг ёки модулининг киритилиши мақсадга мувофиқ. Бу бир томондан, лойиҳа натижаларининг оммавий тарзда жорий қилинишини таъминласа, иккинчи томондан, кадрларнинг самарали инструментлардан фойдаланиш юзасидан билим ҳамда кўникмалари ошишига хизмат қиласди.

4. Келгусида “Ижтимоий хизматларда супервизия тизими” мазмунидаги услубий қўлланма ёки стандартларни ишлаб чиқиш ва тасдиқлатиш. Ушбу ғоя келгусидаги бошқа лойиҳалар учун ҳам асос бўлиб хизмат қиласди. Зоро, Ўзбекистонда супервизия асослари бўйича бугунги кунда манба ёки материаллар деярли мавжуд эмас. Бундай манбанинг ишлаб чиқилиши кейс-менежмент самарали механизмлари сифат даражасида амалга оширилишини таъминлайди.

5. Кейс-менежмент инструментининг ихчамлаштирилган намунасида таклиф қилинаётган ва лойиҳа бенефицарлари томонидан оилалар билан ишлашда муваффақиятли қўлланилган Баҳолаш шаклларини Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги ҳамда унинг худудий бўлинмалари, фуқароларни ўзини-ўзи бошқариш органлари ишига кенг жорий қилиш. Ушбу мақсадда “Маҳаллада ижтимоий иш кейс-менежменти: идоралараро ҳамкорлик” қўлланмасидан унумли фойдаланиш тавсия қилинади. Кейс-менежментнинг таклиф қилинаётган модели маҳалла кесимида қийин ҳаётий вазиятдаги ва ҳимояга муҳтоҷ оила ва болаларнинг муаммолари самарали ҳал қилинишига хизмат қиласди.

Қайдлар учун

Ўзбекистондаги Европа Иттифоки Делегацияси

 Халкаро бизнес маркази, 15 қават, Амир Темур кўчаси, 107 Б, Тошкент ш. 100084, Ўзбекистон

 (+998 78) 120-16-01/02
(+998 78) 120-16-03/04

 delegation-uzbekistan@eeas.europa.eu
www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan

 eu4uz

 eudeluzb

Ўзбекистон Республикаси маҳалла ва оиласи қўллаб-куватлаш вазирлиги

 Истиклол кўчаси, 51-уй,
100047, Тошкент ш.

 (+998 71) 236-37-90

 www.mahallakengashi.uz

 mahallakengashi.uz

 mahallavaoilainfo

SOS Ўзбекистон Болалар Махаллалари уюшмаси

 Пойтахт бизнес маркази ш.Рашидов кўчаси
16, Тошкент ш, 100029

 (+998 78) 140-97-27/28/29
(+998 78) 140-97-30

 info@sos-kd.uz
www.sos-kd.uz

 sos_cv_uzbekistan

 sos.childrens.villages.uzbekistan